

Білім беру сапасын қамтамасыз ету жөніндегі тәуелсіз
агенттік (IQAA)

ТАҚЫРЫБТЫҚ ТАЛДАУ

**Қазақстандық жоғары білім беру
ұйымдарының жаңа білім беру
шындықтарына бейімделуі:
мәселелер мен перспективалар**

Құрастырған:
**Г.И. Муратова, Ш.М.
Каланова**

Астана 2024

Қазақстандық жоғары білім беру ұйымдарының жаңа білім беру шындықтарына бейімделуі: мәселелер мен перспективалар

МАЗМҰНЫ	1
Кіріспе	2
1 Қазақстан Республикасының жоғары білім беру және білім сапасын бағалау саласындағы заңнамалық шеңберіне енгізілген өзгерістердің жалпы шолуы	3
2 Жоғары білім беру ұйымдарының жаңа білім беру шындықтарына бейімделуінің талдауы	4
2.1 Оқу бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру	4
2.2 Ресми емес оқу нәтижелерін мойындау	9
3.3 Студенттерді қабылдау	10
4. Қорытындылар	11
4.1 Ұсыныстар	12
Қорытынды	13
Әдебиеттер тізімі	14
Қосымшалар	15

Кіріспе

Қазіргі заманғы әлем ғылымның, технологияның және ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуымен сипатталады, бұл қоғамның барлық салаларына, соның ішінде білім беру жүйесіне де әсер етіп отыр. Білім беру әлеуметтік-экономикалық прогресте, сондай-ақ жеке өсу мен дамуда маңызды рөл атқарады. Сондықтан білім беру ортасы әлемдегі өзгерістерден туындайтын жаңа сындар мен талаптарға үнемі бейімделуі тиіс.

Жоғары оқу орындары білім беру жүйесінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады, олар білікті мамандарды даярлау, ғылыми және инновациялық қызметті дамыту, сондай-ақ мәдени және құндылық негіздерін қалыптастыру сияқты маңызды функцияларды атқарады. Алайда жоғары оқу орындары білім беру ортасындағы қазіргі заманғы талаптар мен өзгерістердің әсеріне ұшырайды, бұл олардың икемділік, бейімделгіштік және сапаны арттыру қабілетін көрсетуін талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда жоғары оқу орындарының жаңа жағдайларға қалай бейімделіп жатқанын, олардың алдында қандай қиындықтар мен мүмкіндіктер тұрғанын және бәсекеге қабілеттілігі мен тиімділігін арттыру үшін қандай стратегиялар мен тәжірибелер қолданылып жатқанын талдау қажет.

Өз кезегінде, жоғары білім беру жүйесінің жаңа білім беру шындықтарына бейімделуі сапаны қамтамасыз ету процестерінде көрініс табуы тиіс, және бұл тек мүдделі тараптар арасындағы үздіксіз конструктивті диалог арқылы ғана жүзеге асады.

Бұл аккредитациялық агенттіктердің де ішкі процестерін жаңа стандарттарға сәйкес бейімдеуі тиіс екенін білдіреді. Атап айтқанда, осы агенттіктердің рөлі мен мүмкіндіктері бүкіл жүйенің тиімді жұмыс істеуінің негізгі факторлары болып табылады, себебі олар үдеріске қатысушылардың барлығы жаңа критерийлер мен талаптарды нақты түсініп, оларға сәйкес келуін қамтамасыз етуге жауапты.

Білім беру сапасын қамтамасыз ету жөніндегі Тәуелсіз агенттік (IQAA) білім сапасын бағалау қызметтерін көрсетумен қатар, жоғары білім беру ұйымдарымен бірлесе отырып сапа мәдениетін қалыптастыруға және сапаны жақсартуға бағытталған инновациялық тәсілдерді әзірлеуге белсенді түрде қатысады және оларға оқу процестері мен нәтижелерін жетілдіруге арналған оңтайлы шешімдерді табуда қолдау көрсетеді.

2. Қазақстан Республикасының жоғары білім беру және білім сапасын бағалау саласындағы заңнамалық негізіндегі өзгерістерге шолу

Маман даярлау сапасын арттыру мақсатында Қазақстанда соңғы бес жылда білім беру жүйесінде, соның ішінде жоғары білім беру жүйесінде елеулі реформалар жүргізілді.

2018 жылы «Жоғары білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңына жоғары білімнің сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, академиялық еркіндік пен оқу орындарының автономиясын кеңейтуге және білім беру заңнамасын бұзғаны үшін жауапкершілікті күшейтуге бағытталған түзетулер мен толықтырулар енгізілді.

2019 жылы 2020–2025 жылдарға арналған Білім беру және ғылымды дамытудың жаңа мемлекеттік бағдарламасы қабылданды, онда білім беру және ғылым жүйесін дамытудың стратегиялық басымдықтары мен мақсаттары, сондай-ақ оларды жүзеге асыру механизмдері мен көрсеткіштері айқындалды.

2020 және 2023 жылдары жоғары және жоғары оқу ортынан кейінгі білім беруге арналған жаңа мемлекеттік білім беру стандарттары (GOSO VPO) бекітіліп, мамандарды даярлауда құзыреттілікке негізделген тәсілге көшу, бейресми білім беру нәтижелерін мойындау және микро-квалификациялар, нано-кредиттер мен жинақталатын дәрежелер енгізу көзделді.

2023 жылы 2023–2029 жылдарға арналған Қазақстанда жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасы бекітілді, онда жоғары және кейінгі кәсіптік білім беру, өмір бойы оқу және ғылымды дамытудың көзқарасы, негізгі қағидалары мен тәсілдері айқындалған. Концепцияда келесі басымдықтарды іске асыру көзделген: жоғары және жоғары білімнен кейінгі білімге қолжетімділікті арттыру және кадрларды алдын ала қамтамасыз ету; жоғары білімнің инфрақұрылымы мен цифрлық архитектурасын дамыту; жоғары және жоғары білімнен кейінгі білімді халықараландыру; университеттің үшінші миссиясын дамыту; үздіксіз білім беру жүйесін дамыту және бейресми білім нәтижелерін мойындау; сертификаттау жүйесін дамыту және халықтың бейресми білім алу мүмкіндігін кеңейту; азаматтардың цифрлық дағдыларын жетілдіру; ғылымды басқарудың жаңа моделін енгізу; интеллектуалдық әлеуетті нығайту; ғылыми инфрақұрылымды жаңғырту және цифрландыру; университеттік ғылымды дамыту; сондай-ақ қолданбалы ғылымды дамыту және ғылыми-ғылыми-техникалық қызмет нәтижелерін коммерцияландыру экожүйесін құру.

Сонымен қатар, соңғы бес жылда Қазақстанда білім сапасын жақсартуға және жоғары білім жүйесінде аккредитацияның рөлін күшейтуге бағытталған бірқатар заңнамалық өзгерістер қабылданды. 2019 жылы аккредитациялық агенттіктердің өкілеттіктері кеңейтіліп, жоғары білім беру ұйымдарын сәйкес аккредиттеу мүмкіндігі қарастырылды

халықаралық стандарттарға сәйкес. 2020 жылы барлық жоғары білім беру ұйымдарын аккредиттеу туралы заңдық талап енгізіліп, шетелдік ұйымдар жүргізген аккредиттеу нәтижелерін мойындау тәртібі мен шарттары бекітілді. 2021 жылы білім сапасына қойылатын критерийлер мен көрсеткіштер жетілдіріліп, аккредиттеу талаптарына сәйкестікті бақылау механизмдері жақсартылды.

Жоғарыда аталған заңнамалық өзгерістер Қазақстандағы жоғары білімнің беделін және бәсекеге қабілеттілігін арттыру, сондай-ақ студенттердің, жұмыс берушілердің және қоғамның құқықтары мен мүдделерін қорғау мақсатында енгізілді.

3. Қазақстандық жоғары білім беру ұйымдарының жаңа білім беру шындықтарына бейімделуінің талдауы

Бұл тақырыптық талдаудың мақсаты – жоғары оқу орындарының қазіргі талаптар мен білім беру ортасындағы өзгерістерге бейімделуіне әсер ететін негізгі үрдістер мен факторларды зерттеп, осы бейімделудегі сәтті және сәтсіз тәжірибелердің мысалдарын талдау. Қолданылған деректердің негізгі көзі – 2022 және 2023 жылдары IQAA-да институционалдық аккредитациядан өткен 14 жоғары білім беру ұйымының сыртқы аудит есептері (1 және 2-қосымшалар).

3.1 Оқу бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру

2018 жылы Білім туралы заңға енгізілген түзетулерден кейін академиялық еркіндік пен білім беру мекемелерінің автономиясы маңыздылығын арттырды. Бұл заңнама жоғары білім беру ұйымдарына қиындықтарға жылдам жауап беруге, өздерінің оқу бағдарламаларын әзірлеуге және қазіргі талаптарға бейімделуге мүмкіндік берді.

Оқу бағдарламаларын әзірлеу – еңбекке бай, ауқымды және жоғары жауапкершілікті талап ететін процесс, сондықтан сол сәйкес ұлттық жалпы білім беру стандартына сәйкессондықтан сол білім беру оқу бағдарламасы қоғам мен мемлекеттің қазіргі және болжамды қажеттіліктерін көрсетуі, жұмыс берушілердің талаптарын ескеруі және оқушылардың таңдаған оқу саласына сәйкес құзыреттерін дамытуға бағытталуы тиіс. Талдау деректердің Стандарт 6 «Білім беру Бағдарламалар: дамуы, тиімділігі, үздіксіз мониторинг және «мерзімді бағалау» жоғары оқу орындарының оқу бағдарламаларын сәйкес түрде дамытатынын көрсетті орнатылған талаптар Мемлекеттік міндетті стандарттың және «Жоғары білім бағдарламаларын әзірлеу жөніндегі нұсқаулықтардың» талаптарына сәйкесанықталғантаптарға Жоғары және магистратура білім беру', Ұлттық әзірлеген Орталығы Даму үшін Жоғары Жоғары білім министрлігінің білім беру және

өздерінің реттеуші құжаттарын мұқият әзірлеп, білім беру бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру кезінде Мемлекеттік білім беру стандарттарын (GOSO) жақсы түсініп, қолданатынын көрсеткен жоғары оқу орындары. Оларға академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, М. Өтемісұлы атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті және С. Утебаев атындағы Атырау мұнай-газ университеті жатады.

Жоғарыда аталған құжаттарда белгіленген талаптарға сәйкес оқу бағдарламаларын әзірлеуге жоғары білім беру ұйымының өкілдері, жұмыс берушілер және студенттер міндетті түрде қатысуы тиіс. Жоғары білім беру комиссиясының есептеріндегі мәліметтерге сүйенсек, талдау жүргізілген жоғары білім беру ұйымдарының басым бөлігі оқу бағдарламаларын әзірлеуге жұмыс берушілер мен студенттерді белсенді түрде тартады. Алайда кейбір жоғары білім беру ұйымдарында бұл талапқа формальды түрде қарау байқалады. Мысалы, сұхбат барысында Тараз халықаралық инновациялық институтының, Шымкент университетінің және Алматы технологиялық университетінің студенттері білім беру бағдарламаларын талқылауға және әзірлеуге қатысудың мәнін нақты түсіндіре алмады. Сонымен қатар, Алматы технологиялық университеті мен академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің жұмыс берушілері де оқу бағдарламаларын әзірлеу мен жаңартуға қатысқанын растай алмады.

Реттеуші құжаттарға сәйкес оқу бағдарламаларын әзірлеу академиялық комиссиялардың жауапкершілігінде; алайда есептерге сәйкес оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде барлық жоғары білім беру ұйымдарында академиялық комиссиялардың рөлі мен қызметі айқын көрінбейді. Барлық функциялар мен міндеттер негізінен мамандандырылған бөлімдерге жүктеледі. Академиялық комиссиялардың жұмысы мына жоғары оқу орындарында атап өтілген: М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Астана халықаралық университеті, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, «Болашақ» Қызылорда университеті, Turan-Astana University, S. Utebayev Atyrau University of Oil and Gas, Almaty Technological University, the Academy of Physical Culture and Mass Sport, and Miras University.

Оқу бағдарламаларын қайта қарау және жаңарту – еңбек нарығындағы өзгерістер мен студенттердің мүдделерін ескеруге мүмкіндік беретін маңызды процесс. Жоғары білім беру ұйымдарына оқу бағдарламаларын қолданыстағы кәсіптік стандарттар негізінде жаңарту міндеттелген. Егер мұндай стандарттар болмаса, олар жұмыс берушілердің ұсыныстарына сүйене отырып әзірленуі тиіс. Сарапшылардың есептеріне сәйкес, талдау жүргізілген университеттерде оқу бағдарламаларын жаңарту жүйелі түрде жүзеге асырылады. Қолданыстағы кәсіби стандарттар талданып, білім беру стандарттарына аударылады, ал жаңарту процесіне жұмыс берушілер мен студенттер қатысады. Бұл процесс жақсы

E.A. Buketov Karaganda University, M. Aueзов South Kazakhstan University, M.H. Dulati Taraz Regional University және басқа да университеттерде бұл жүйе жақсы қалыптасқан. Алайда, мысалы, С. Утебаев атындағы Атырау мұнай-газ университеті сияқты жоғары оқу орындарында бұл процесс әлі де бөлшектеліп, негізінен формальды түрде жүзеге асырылады.

Инновациялық білім беру бағдарламалары. Инновациялық білім беру жаңа білімді жасау арқылы – фундаменталдық және қолданбалы ғылымды, оқыту үдерісін және практикалық тәжірибені біріктіру арқылы жүзеге асады. Инновациялық білім беру бағдарламаларына негізделген оқу үдерісі жоғары оқу орындарын жетекші ғылыми-зерттеу және инновациялық орталықтармен, өнеркәсіптік кәсіпорындармен және фирмалармен, сондай-ақ басқа әлеуметтік серіктестермен интеграциялау арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Оған жобаларға негізделген жұмыс, оқыту курстары және өнеркәсіп пен ғылыми-зерттеу ұйымдарындағы тағылымдамалар сияқты элементтер енгізілуі тиіс. Жоғары білім комиссиясының (VEK) есептері мен бірыңғай жоғары білім платформасының деректеріне сәйкес, М. О. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті 27 инновациялық бағдарламаны жүзеге асыруда, оның 8-і бакалавриат, 18-і магистратура және 1-і докторантура бағдарламасы; Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті 10 инновациялық оқу бағдарламасын ұсынады, оның ішінде 8 бакалавриат, 1 магистратура және 1 докторантура деңгейінде; Қазақ ұлттық өнер университеті бір бакалавриат бағдарламасын (6B02138 «Өнер дизайны») ұсынады. М. Әуезов Оңтүстік Қазақстандағы университеттің оң тәжірибесін атап өткен жөн, себебі соңғы жылдары көптеген инновациялық білім беру бағдарламалары әзірленіп, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Жоғары білім беру ұлттық орталығы жүргізетін білім беру бағдарламалары реестріне енгізілді. Қызылордадағы Мәдениет және бұқаралық спорт академиясы мен «Болашақ» университеті сияқты жоғары оқу орындарына бар бағдарламаларды жетілдіріп, жаңа инновациялық бағдарламаларды әзірлеу жөнінде ұсыныстар жасалды. Жоғары оқу орындары білім беру бағдарламаларына инновацияларды енгізуге белсенді түрде ұмтылуы тиіс, себебі заманауи оқыту тәсілі — студенттердің негізгі дағдылары мен құзыреттерін дамытуға және тез өзгеріп жатқан әлемге табысты бейімделуіне бағытталған — инновациялық білім беру бағдарламалары арқылы жүзеге асады.

Біріктірілген оқу бағдарламалары. Қазіргі әлемде бірлескен және қос дипломды оқу бағдарламалары үлкен маңызға ие, себебі олар студенттердің білім алу тәжірибесін бірнеше оқу орнының ресурстары мен білімдеріне қол жеткізу арқылы кеңейтеді. Сонымен қатар, олар мәдениаралық түсіністік пен халықаралық студенттердің қозғалысын дамытуға ықпал етеді, бұл жаһандану дәуірінде аса маңызды. 14 Жоғары білім комиссияларының талдауы қос дипломды бағдарламаларды ұсынатын төрт жоғары оқу орнын анықтады. Бірыңғай деректерге сәйкес

жоғары білім беру платформасы бойынша Астана халықаралық университеті бакалавриат және магистратура деңгейлерінде тоғыз қос диплом бағдарламасын тіркеген, олардың үшеуі қазіргі уақытта белсенді (6B04107 Халықаралық сауда және экономика, 6B04108 «Бизнес-администрирование» – Қытай Халықаралық бизнес және экономика университетімен, 7M01703 «Ағылшын тілін екінші тіл ретінде оқыту» – Вебстер университетімен серіктестік негізінде және алты жаңа қос диплом бағдарламасы. М.Х. Қазіргі уақытта Дулати университеті екі қос дипломдық бағдарламаны ұсынады: инновациялық бағдарлама – 7M07203 Мұнай және газ инженериясы (Уфа мемлекеттік мұнай техникалық университетімен серіктестік); және жаңа бағдарлама – 7M06113 Корпоративтік ақпараттық жүйелер және технологиялар (Браганса политехникалық институтымен серіктестік), Португалия. М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті 10 қос дипломды магистратура бағдарламасын тіркеді, оның ішінде қазіргі уақытта біреуі – 7M07320 «Құрылыс» (Ресей Халықтар Достығы университетімен бірлесіп) – белсенді, сондай-ақ бес инновациялық және төрт жаңа бағдарлама бар. Олардың 7 бағдарламасы Ресей Халықтар Достығы университетімен, 2 бағдарламасы Самара мемлекеттік техникалық университетімен және 1 бағдарламасы Өзбекстанның Мирзо Улуғбек атындағы ұлттық университетімен жүзеге асырылады. Карағандыдағы Е. А. Бөкетов атындағы университет үш қос диплом бағдарламасын тіркеді, оның екеуі белсенді: 6B11302 «Логистика» бакалавриат бағдарламасы (сектор бойынша) Санкт-Петербургтегі Петр Великий атындағы политехникалық университетпен бірлесіп жүзеге асырылады, және 6B01705 «Шетел тілі: екі шетел тілі (ағылшын)» бағдарламасы Низами атындағы Ташкент мемлекеттік педагогикалық университетімен серіктестікте. Әлемдік білім беру кеңістігінде түлектердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында кейбір жоғары оқу орындарына (мысалы, Қазақ ұлттық өнер университетіне) өздерінің мамандандыру салаларындағы жетекші шетелдік университеттермен бірлескен білім беру бағдарламалары мен қос диплом бағдарламаларын әзірлеу және іске асыруға бағытталған іс-қимыл жоспарын әзірлеу ұсынылды.

Бірлескен білім беру бағдарламаларын іске асыру жоғары оқу орындарына әртүрлі және жоғары сапалы оқу бағдарламаларын әзірлеуге арналған ресурстарын кеңейтуге мүмкіндік береді, осылайша студенттердің қызығушылығын арттырады. Жоғары оқу орындары бірлескен бағдарламалардың университеттердің және, тиісінше, ұлттық және өңірлік білім беру жүйелерінің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың мойындалған құралы екенін мойындауы тиіс. Бұл бірлескен халықаралық білім беру бағдарламаларын дамытуға қолайлы негіз қалыптастырады, оның оң әсерлерінің бірі – бар бағдарламаларды инновациялық элементтермен байыту.

Осылайша, бірлескен білім беру бағдарламаларын әзірлеу арқылы қазақстандық жоғары оқу орындары басқа елдердің білім беру нарықтарына шығу мүмкіндігіне ие болады, бұл болашақ түлектердің жұмыспен қамтылу перспективалары үшін маңызды фактор болып табылады.

Ағылшын тілінде оқытылатын бағдарламалар. Әлемдік трансформация және интеграция үрдістерінің фонында ағылшын тілін білу қажеттілігі ерекше маңызға ие болады. Қазақстандағы жоғары білім беру саласындағы басым мақсаттарының бірі – жаһандық білім беру ортасына интеграциялану, бұл түлектердің жаһандық еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Білім берудің халықаралықтандыру үрдісінің аясында бірнеше тілде, әсіресе ағылшын тілінде еркін сөйлейтін мамандар даярлау мәселесі жоғары оқу орындары үшін аса маңызды. Жоғары білім беру комиссиясының есептерін талдау нәтижесінде 14 жоғары оқу орнының 4-інде (М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, С. Утебаев атындағы Атырау мұнай-газ университеті, академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті және Алматы технологиялық университетінде оқу бағдарламалары ағылшын тілінде жүргізіледі. Ағылшын тілінде оқыту университет пен студент үшін бірқатар артықшылықтар ұсынады.

Екі бағытты оқу бағдарламалары. Технологиялық прогрестің дәуірі кез келген саладағы мамандардан өнеркәсіптің өзгеріп отыратын талаптарына тез бейімделуді талап етеді. Бұл білімге тиісті деңгейде инвестиция салу және білім беру процестері мен еңбек нарығы арасындағы тығыз байланыс арқылы жүзеге асады. Осы шарттарды қамтамасыз ету үшін көптеген дамыған елдер екі деңгейлі білім беру жүйесін енгізді. Басқа елдер, атап айтқанда Қазақстан, бұл жүйені үлгі ретінде қабылдады. Жоғары оқу орындары жұмыс берушілермен тығыз байланыста жұмыс істейді, олар қажетті маман түрлерін анықтап, олардың дайындығын ішінара немесе толық қаржыландырады, ол өз кезегінде олардың өз базаларында өтеді. Жоғары білім беру комиссиясының есептеріне сәйкес, 14 жоғары оқу орнының 8-інде екіжақты білім беру енгізілуде (Дене шынықтыру және жаппай спорт академиясы, Тараз халықаралық инновациялық институты, Астана халықаралық университеті, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Шымкент университеті, М. Әуезов Оңтүстік Қазақстан университеті, «Мирас» университеті, С. Утебаев Атырау мұнай-газ университеті, академик Е. Бөкетов Қарағанды университеті, Алматы технологиялық университеті, «Тұран-Астана» университеті және Қазақ ұлттық өнер университеті). Алайда кейбір жоғары білім беру ұйымдары оны толықтай жүзеге асырмай отыр. Мысалы, Қарағандыдағы Е. А. Бөкетов атындағы университет пен Қазақ ұлттық өнер университеті осы бағыттағы күш-жігерін арттыру үшін оқытылатын пәндер санын көбейтуге ұсыныс жасайды

екі бағытты оқыту форматын енгізу арқылы практикаға бағытталған тәсілді қолдана отырып, даярлық сапасын арттыруға кеңес беріледі.

Соңғы жылдары жоғары білім беру жүйесіндегі тағы бір жаңашылдық – студенттерге негізгі мамандық бағдарламасымен (Major) қатар қосымша мамандық бағдарламасы (Minor) аясында қосымша дағдылар алу мүмкіндігін беру болды. Жоғары білім беру комиссиясының (ВЕК) есептерін талдау көрсеткендей, көптеген университеттер (М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақ ұлттық өнер университеті және Tugan-Astana университеті) «минор» бағдарламаларына арналған бөлек каталогтар әзірлеген. Бұл жоғары оқу орындары осындай қосымша білім беру бағдарламаларының – студенттердің білім мен дағдыларын кеңейту және еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру сияқты – артықшылықтары білім беру бағдарламасының жалпы тартымдылығын арттыратынын мойындайтынын көрсетеді. Алайда бірқатар мәселелер де анықталды: студенттердің хабардарлығы мен мотивациясының төмендігі, іріктеу және бағалау критерийлеріндегі қайшылықтар, сондай-ақ ресурстар мен кадрлардың жетіспеушілігі (Қазақ ұлттық өнер университеті, «Мирас» университеті, Қызылордадағы «Болашақ» университеті).

3.2 Неформалды оқу нәтижелерін мойындау

Жаңа білім беру реформалары аясында бейресми оқу нәтижелерін мойындау барған сайын маңызды аспектіге айналады. Жоғары оқу орындары қазір бейресми оқу нәтижелерін, мысалы курстарды, сертификаттарды және оқыту бағдарламаларын мойындауға және ескеруге кірісті. Алайда бұл процесс нақты университетке байланысты біршама өзгереді. Университеттердің бейресми оқу нәтижелерін мойындау ережелері мен рәсімдерін ашық ұстануы маңызды.

Сыртқы бағалау есептеріне сәйкес, жоғары білім беру ұйымдары бекітілген ережелер мен рәсімдерге сәйкес бейресми білім беру арқылы алынған оқу нәтижелерін мойындау жұмыстарын бастады. Алайда бұл жұмыс әлі жеткілікті түрде дамымаған және бейресми білім беруді мойындау мен бағалау механизмдерін одан әрі зерттеуді, әдістерді жетілдіруді қажет етеді. Мысалы, сыртқы аудит есебінде Тараз халықаралық инновациялық институты бейресми білім беру нәтижелерін мойындамайтыны көрсетілген. Қызылордадағы «Болашақ» университетінде жүргізілген сұхбаттар студенттердің ресми және ресми емес оқу туралы жеткілікті хабардар еместігін көрсетті; нәтижесінде Coursera, Khan Academy, edX және т.б. сияқты ресми және ресми емес оқу курстарын аяқтаған студенттердің үлесі аз болды. Алматы технологиялық университетінде «Тану рәсімінің ережесі» бар

формальды және бейресми білім берудің оқу нәтижелерін тану тәртібі туралы» ережесін қабылдаған, алайда осы ережелерді талдау танудың негізінен академиялық мобильділік бағдарламалары арқылы алынған академиялық жетістіктермен шектелетінін көрсетті. М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінде тілдік дағдыларды IELTS/TOEFL емтихан нәтижелері мен DAAD сертификаттары негізінде тану механизмі бар. Сонымен қатар, университет мобильділік схемалары, алмасу бағдарламалары және бейресми қосымша білім беру арқылы алынған академиялық кредиттерді тасымалдау және мойындау жөніндегі өз механизмін құрды. Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінде студенттердің ресми, бейресми және неформалды білім беру арқылы бұрын алған кредиттерін мойындау және есепке алу тәртібі «Пәндерді қайта бағалау, қайта емтихандау және академиялық қарыздарды жою тәртібі туралы ереже» талаптарына сәйкес жүзеге асырылады. Оқу нәтижелерін мойындау тәжірибесі бар, ол ресми емес білім беру профилінің нақты оқу бағдарламасының профиліне қаншалықты сәйкес келетінін анықтау арқылы жүзеге асырылады. Сәйкестік болған жағдайда ресми емес білім берудің оқу бағдарламасының күтілетін оқу нәтижелерімен ықтимал сәйкестендіруі анықталады. Егер оң шешім қабылданып, ол хаттамада тіркелсе, тіркеуші кеңсе пәнді кредиттер мен бағаларды көрсете отырып электрондық академиялық жазбалар базасына қосады, олар кейін диплом қосымшасына енгізіледі. Басқа жоғары білім беру ұйымдарында бейресми білім нәтижелерін мойындау туралы ешқандай мәлімет жоқ.

Соңғы жылдары білім сапасын арттыруға және студенттердің тәуелсіздігін дамытуға бағытталған білім беру реформаларының бір элементі – оқу бағдарламасы, ол пәнді сәтті меңгеру үшін қажетті барлық ақпаратты айқындауы тиіс. Жоғары білім беру ұйымдарына бағалау критерийлері студенттерге айқын болуы тиіс екенін түсіндіру қажет. Жоғары білім беру комиссиясының есептеріндегі деректер көрсеткендей, оқу бағдарламаларының мазмұны үнемі жақсартылып жатса да, бағалау рәсімі жеткілікті түрде жетілдірілмеген және пәннің ерекше сипаты мен сипаттамаларын толық көрсетпейді. Осындай ұсыныстар Шымкент университетіне, Тараз халықаралық инновациялық институтына, Астана халықаралық университетіне және Алматы технологиялық университетіне берілді.

3.3 Студенттерді қабылдау

Студенттерді олардың жетістіктері негізінде қабылдау – білім сапасын арттырудың бір жолы. Қазіргі уақытта автономия мен академиялық бостандық берілгендіктен жоғары оқу орындарына осы мүмкіндік берілген. Сыртқы аудит деректеріне қарасақ, жоғары оқу орындары

«қолайлы» үміткерлерді іріктеп, қабылдауға бағытталған мақсатты жұмыстар жүргізуде. Осы мақсатта аталған оқу орындарында мансаптық бағдар беру бағдарламалары әртүрлі деңгейде ұйымдастырылды. Оқу орындары қабылдау процесіне цифрлық қолдау көрсетеді: қабылдау, мамандандырылған емтихандар мен кәсіптік кіру тестілері туралы қажетті ақпаратты ресми веб-сайттарда және әлеуметтік желілерде жариялайды, сондай-ақ Telegram боттары мен виртуалды қабылдау комиссияларын құрады.

Көбірек үміткерлерді тарту үшін өңірлік университеттер мынадай санаттарға оқу ақысына жеңілдіктер ұсынады: жетімдер немесе ата-ана қамқорлығынан айырылған студенттер; халықаралық немесе республикалық пән олимпиадаларының, ғылыми-зерттеу жобаларының, спорттық жарыстар мен өнер байқауларының жеңімпаздары; сондай-ақ қабылдау емтихандарында ең жоғары балл жинағандар және т.б.

Нақты жұмыс берушілердің талаптарына сәйкес бейімделген мақсатты оқыту бағдарламаларына студенттерді қабылдауда оң тәжірибе бар. Бұл С. Өтебаев атындағы Атырау мұнай-газ университетінің сыртқы аудит есептерінде атап көрсетілген. Сонымен қатар, осы университетте «Ресей Мұнай және Газ Мемлекеттік Университеті» федералдық мемлекеттік автономды жоғары білім беру ұйымының филиалы құрылды және екі дипломды бакалавриат бағдарламаларын ұсыну жоспарлануда. Бұл да студенттердің жоғары оқу орнын таңдауына оң әсерін тигізеді.

Жоғары оқу орындарының студенттер қабылдау туралы есептерін талдау нәтижесінде оқу орындары студенттер құрамын қалыптастыруда әртүрлі деңгейде жұмыс істеп, мансаптық бағдар берудің әртүрлі әдістері мен формаларын қолданатынын атап өткен жөн. Алайда студенттерді қабылдаудың сандық және сапалық көрсеткіштеріне тікелей әсер ететін объективті факторлар бар. Мысалы, академик К.Е. Букетов атындағы Қарағанды университеті мен М. Өтемісұлы атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті сияқты беделді, ұзақ жылдар бойы қалыптасқан ірі университеттер жыл сайын көрсеткіштерін жақсартып отырады. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының құрамындағы Әділет академиясы, Қазақ ұлттық өнер университеті, Дене шынықтыру және жаппай спорт академиясы және С. Утебаев атындағы Атырау мұнай-газ университеті сияқты мамандандырылған жоғары оқу орындары өздерінің «өз» үміткерлерін тартады. Экономикасы әлсіз және өнеркәсібі шектеулі аймақтардағы университеттер аса қиын жағдайға тап болып, әрбір студент үшін қатты бәсекелесуге мәжбүр. Өкінішке орай, бұл жағдай сапа стандарттарын айтарлықтай төмендетеді.

4. Қорытындылар

Күшті жақтары:

- Қазақстан Үкіметінің мамандарды даярлау сапасын жақсартуға бағытталған, соның ішінде академиялық еркіндік пен автономияны кеңейтуді қамтитын ауқымды білім беру реформаларын жүзеге асыруы;

- Жоғары оқу орындары автономия мен академиялық бостандықтың берген мүмкіндіктерін пайдаланып отыр.

- Жоғары білім беру ұйымдары құқықтық мәртебесі, меншік түрі, студент саны, қызмет ету мерзімі мен мамандандыруы бойынша айырмашылықтарға қарамастан, жаңа білім беру реформалары шеңберінде оқу-тәрбие жұмыстарын жүргізіп, өздерінің оқу бағдарламаларын әзірлеуде;

- Аймақтық жоғары оқу орындары болашақ студенттерді тарту мақсатында мансаптық бағдар беру жұмыстарын күшейтті;

- Формальды емес білім нәтижелерін тану жүйесін енгізу жұмыстары басталды.

4.1 Ұсыныстар

Осы ұсынымдарды әзірлеу кезінде Білім сапасын қамтамасыз ету жөніндегі Тәуелсіз агенттік жоғары білім беру ұйымдарының ерекшеліктерін ескере отырып, қазақстандық жоғары оқу орындарының жаңа білім беру шындықтарына бейімделу барысында ортақ кездесетін мәселелерге назар аударды.

- Оқу нәтижелерін, соның ішінде бейресми білімді бағалаудың ашық механизмдерін әзірлеу, студенттердің жетістіктерін жақсырақ түсіну және оқу үдерісінің сапасын арттыру мақсатында.

- Өзгерістерге жедел жауап беру және қабылдау процестерін оңтайландыру мақсатында өтініш берушілер ағынын және студенттерді қабылдау тиімділігін бақылау мен талдау жүйесін құру.

- Аймақтық аймақтардан келген студенттердің бейімделуіне көмектесетін қолдау механизмдерін жетілдіру, оның ішінде тұрғын үймен қамтамасыз ету, әлеуметтік интеграцияға жәрдемдесу және академиялық қолдау көрсету.

- Әртүрлі пәндердің ерекшеліктерін ескеретін және студенттердің жетістік деңгейін жан-жақты түсінуге мүмкіндік беретін әртүрлі бағалау әдістерін біріктіру.

- Бағалаудың объективтілігі мен барлық студенттер үшін бағалау процесінің әділ болуын қамтамасыз ету мақсатында нақты бағалау критерийлері мен кері байланыс жүйелерін жетілдіру.

- Еңбек нарығының қажеттіліктерін жүйелі түрде зерттеп, талдау жүргізу арқылы дамудың ағымдағы бағыттарын анықтап, инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу.

- Шетелдік жоғары оқу орындарымен серіктестікті белсенді түрде дамытып, бірлескен білім беру бағдарламаларын құру, студенттер мен оқытушылардың алмасуын жеңілдету және бірлескен зерттеулер жүргізу.
- Жергілікті кәсіпорындар мен ұйымдармен ынтымақтастықты дамытып, еңбек нарығының қажеттіліктеріне сай бірлескен бағдарламалар әзірлеу.
- Жұмыс берушілермен серіктестікті белсенді түрде дамытып, студенттерге жұмыс тәжірибесін ұсынатын екі бағытты бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру.
- Халықаралық деңгейде жоғары сапалы білім беруді қамтамасыз ету мақсатында академиялық құрамды ағылшын тілінде оқытуға дайындайтын оқыту бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру.
- Білім беру ортасын байыту және ағылшын тіліндегі оқыту сапасын жақсарту мақсатында шетелдік университеттермен халықаралық ынтымақтастықты және студенттер мен қызметкерлер алмасуын қолдау.

Қорытынды

Жоғары оқу орындары тек құқықтарға ғана емес, қоғам мен мемлекет алдында үлкен жауапкершілікке де ие. Аккредитациялау агенттіктері осы үдерісте маңызды рөл атқарады, университеттерге сапа мәдениетін дамытудың ең тиімді жолдарын табуға көмектеседі.

Құқықтық мәртебесі, меншік құрылымы мен студент санына қарамастан, барлық жоғары оқу орындары жаңа реформалар шеңберінде білім беру бағдарламаларын белсенді түрде дамытуда. Алайда бағдарламалардың сапасы мен тиімділігі көптеген факторларға байланысты: тиімді басқару, білікті оқытушылар құрамы, материалдық-техникалық ресурстар, ғылыми-зерттеу қызметі және жұмыс берушілер мен қоғаммен байланыс.

Талдау көрсеткендей, білім беру бағдарламаларының сапасы жоғары оқу орнының сипаттамаларына тәуелді емес. Барлық оқу орындары талаптарға сай болуға ұмтылады және үздіксіз жетілдіру жұмыстарын жүргізеді. Мұнда аккредиттеу агенттіктерінің рөлін атап өткен жөн, себебі олар жоғары оқу орындарына ғылыми-зерттеу және инновациялық қызметті дамытуға, білікті кадрларды тартуға және халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге көмектеседі.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Білім сапасын қамтамасыз ету жөніндегі Тәуелсіз агенттікте институционалдық аккредитациядан өткен жоғары білім беру ұйымдарының сыртқы аудит есептері
2. 2023–2029 жылдарға арналған Қазақстанда жоғары білім беру және ғылымды дамыту тұжырымдамасы. 2023 жылғы 28 наурыздағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 248 қаулысы
3. Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік міндетті стандарттарын бекіту туралы» бұйрығы
4. Бірыңғай жоғары білім беру платформасы. Оқу бағдарламаларының тізілімі

2022–2023 жылдары сыртқы аудиторлық тексеруден өткен және тақырыптық талдауға ұсынылған университеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жанындағы Әділет академиясы
2. Дене шынықтыру және жаппай спорт академиясы
3. Тараз халықаралық инновациялық институты
4. Астана халықаралық университеті
5. М.Х. Дулати Тараз өңірлік университеті
6. Шымкент университеті
7. Академик Е. А. Бөкетов атындағы Карағанды университеті
8. М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
9. Мирас университеті
10. С. Өтебаев атындағы Атырау мұнай-газ университеті
11. Алматы технологиялық университеті
12. Қызылорда «Болашақ» университеті
13. Тұран-Астана университеті
14. Қазақстанның Өнер университеті

Жоғары білім беру ұйымдары туралы ақпарат олардың VEK есептерінен

Жоқ .	Жоғары білім беру ұйымының атауы	Құқықтық мәртебе	Құрылған жылы	Оқу бағдарламаларының саны			Студенттерді қабылдау	Стандарттарға сәйкестік деңгейі	
				Бакалавриат бағдарламалары	Магистр дәрежесі	Докторлық		6	5
1.	Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Құқық академиясы	RSU	2016	-	1	-	64	Толық	Толық
2.	Дене шынықтыру және жаппай спорт академиясы	ЖШС	2021	2	-	-	252	Толық	Маңызды
3.	Тараз халықаралық инновация институты	Құрылған	2008	33	27	-	7,498	Маңызды	Маңызды
4.	Астана халықаралық университеті	ЖШС	2018	16	10	6	2,985	Толық	Толық
5.	М.Х. Дулати Тараз өңірлік университеті	NAO	1958	123	104	10	15,961	Маңызды	Маңызды
6.	Шымкент университеті	Оқу орны	2001	25	8	-	7,058	Толық	Маңызды
7.	М. Әуезов Оңтүстік Қазақстандағы университет	Ұлттық ғылыми-зерттеу университеті	1943	154	108	27	24,900	Толық	Толық

8.	Университет «MIRAS»	Құрылған	1997	24	7	-	6,443	Толық	Маңызды
----	------------------------	----------	------	----	---	---	-------	-------	---------

9.	Сафи Утебаев Атырау мұнай-газ университеті	NAO	1959	25+1 Бакалавриат бағдарламалар ы	6+5 MBA	2	2,242	Маңызды	Күндізгі бөлім
10.	Академик Е.А. атындағы Қарағанды университеті Букетов	Ұлттық академиялық одақ	1938	100	74	17	13,593	Толық	Толық
11.	Алматы технологиялық университеті	АҚ	1957	26	35	13	7,361	Толық	Толық
12.	Қызылорда университеті «Болашақ»	ЖШС	2001	39	6	-	4,085	Маңызды	Толық
13.	Туран-Астана университеті	Мекеме	1998	19	16	1	2 712	Толық	Толық
14.	Қазақстанның Ұлттық Өнер Университеті	RSU	1998	57	33	11	1,930	Толық	Толық